

Debrecen múltat tükröző utcanevei: volt olyan év, hogy közel háromszáz új nevet adtak

Forrás: Molnár Péter

A vásárvárostól az újkorig ismerhettük meg a város múltját Balogh László előadásán.

Debrecen történelme az utcanevek tükrében, avagy utcanevek története a város életében címen tartott előadást Balogh László a MÉLIUSZ Központi Könyvtárban kedden délután. A Podmaniczky-díjas helytörténet-kutató oklevelekből, magisztrátusi jegyzőkönyvekből, adóösszeírásokból, tanácsi jegyzőkönyvekből, magángyűjteményekből és térképekről gyűjtött össze információkat a debreceni utcák múltjáról. A közel húsz éves kutatását *A múlt nyomában* sorozat részeként osztotta meg. Lássuk, mit tárt fel a helytörténész Debrecen múltjából:

A legkorábbi térképek

Az első fellelhető térkép Debrecenről 1750-ből származik. Akkoriban inkább a főbb utcákat nevezték el, amelyhez számos kisebb tartozott. Ezek alkottak egy “utcát”, utcaszert, azaz kerületet. Míg a főbb utcaát “nagy”, az ahhoz tartozó, vagy amelletti kisebb utcát “kis” előtaggal látták el. Így volt például Nagy Péterfia utca és Kis Péterfia utca.

Részletesebb betekintést nyújt a város múltjába az 1771-esnek datált – bár valamivel korábbi származású – térkép, amely már nem csak a nagyobb jelentőségű utcákat jelöli, hanem a kisebbeket is. Így találhatjuk meg a Bundi közt, a Csokolódó közt vagy a Könyvnyomtató közt. A főutca itt még egyszerűen Piacz, az utca szócskát nem volt szükséges hozzátenni, mivel magától érthető volt.

Derék utcák

A főbb utcák nevével a hozzá tartozó kisebb utcákat is jelölték. Ezeket a derék utcákat könnyen be lehetett azonosítani, így a civispolgár egyből tudta melyik területről van szó. Tehát ha valaki a Darabos utcán lakott, akkor azt mondta „a Péterfia utcában lakok a Darabos utcán”.

Debrecen negyedei

Debrecen vásárvárosként mindenféle nemzet látogatta, rendszeresek voltak a piacok, és ezt az utcanévek is hűen tükrözik. Az északkeleti rész például a mesteremberek negyede volt. Ezen a területen az utcák a különböző mesterségekről kapták a nevüket. Ilyen a Csapó, a Perces, a Szappanos, az Olajos és később a Faragó utcák. A Pesti és a Vendég utcán a Pest felől érkező kereskedők, a Német utcán a németek, a Kandián a görögök laktak, a franciáknak pedig a Burgundia utca adott szállást. A vásárok mellett a nem református vallású embereknek is helyet adott a város: a Szent Anna utcát például katolikusok lakták.

A debreceni tó elmélete

A régi térképek déli részén kék vonalakkal jelölték a területet, amire mocsaras, vizes helyként lehet tekinteni. Különös módon előbbi vízközeli madarokról elnevezett utcák is fellelhetőek, úgymint Sirály, Ruca vagy Liba utca. Ráadásul ez volt az első „utcanév bokor”, tehát hasonló jelentésű szavak vagy állatok csoportosulása a közeli területek elnevezésekben. A városárkon a közelben volt a Kenderáztató nevű tó is.

Az első hivatalos utcák

A korábbi, tulajdonságról, mesterségről, ott lakó családról elnevezett közterületek helyett a város előljárói elsőként 1845-ben jegyezték be hivatalosan az utcákat. A forradalom is szerepet játszott az elnevezésekben: rövid ideig a Városháza előtti tér Szabadság tér, az Aranybika pedig Nádor fogadó lett. A politika egyre nagyobb teret nyert, 1860-ban Debrecen rebellis városként az osztrák uralom gyengülésével a Német utcát Széchenyi utcára, a Harmincados utcát Batthyány utcára keresztelték át.

„Újkori” házszámozás

A 19. század vége előtt a házakat nem az utcánként, hanem kerületenként számozták, a Nagytemplomtól indulva a külváros felé, ameddig a telkek tartottak. A ma ismert számozást csak ezután alakították ki: minden utca külön számozással indult a belváros felől, jobb oldalon a páratlan, bal oldalon a páros számozással. Emiatt több utcát is el kellett nevezni a derék utcákon belül, így 1893 környékén megjelentek a kisebb utcák elnevezésére tett javaslatok, amelyek 1899 május 1-én lettek véglegesítve.

A háború utáni idők

Említésre méltó a 1927-es év, amikor 278 új utcanevet adtak Debrecenben. A trianon utáni időkben számos utca örökölt az elcsatolt területektől nevet, vagy akár hadi eszközökről, történelmi személyekről elnevezett közterületek is találhatóak.

A kommunista megszállás

A második világháború után a szovjetek bevonulásával az aktuális politikai erőhöz kellett torzítani az elnevezéseket. Így alakult meg a Dimitrov, a Micsurin vagy a Lenin utca, valamint a főutca Vöröshadsereg útja lett. Némelyik utcanev csak pár évig élt: például a Magyar Szovjet barátság útja hamar vissza keresztelkedett Péterfia utcává, de például a Sztálin körutat csak 1962-ben nevezték vissza a hivatalos iratok szerint.

Vissza a gyökerekhez

A rendszerváltás után a legtöbb utca visszakaphatta eredet elnevezését. Különös módon az Ószirózsa köz túlélte az átnevezést, feltehetőleg azért, mert a közeli utcák virágneveihez kötődtek, így beillett a Viola, a Szegfű vagy az Ibolya utca csokrába. Ezután leginkább 1995-ben kezdődött a névbokrosítás időszaka, amikor állatok, keresztnevek vagy növények után nevezték el az egy területen lévő utcákat. Manapság a közterületek elnevezéséhez egy történész, egy helytörténész és nyelvész beleegyezésére van szükség. Utcanévet csak a város közgyűlése adhat, ám több ízben előfordult, hogy a lakók önkényesen vagy épp humorosan nevezték el magánterületeket. Így létezett az indián nevet idéző Hosszúpuska utca vagy Súlyomszem tér is, sőt volt Debrecenben amerikai mintára Kilencvenkilencedik utca is.